

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ İHSAN HİNÇER

SAYI: 17

ARALIK 1950

YIL: 2 - CİLT: I

Dede Korkuttan:

Dirse Han Oğlu Boğaç Efsanesi

Yazan: Behçet Kemal ÇAĞLAR
«Halkbilgisi Derneđi Umumi Kâtibi»

Son zamanlara gelinceye kadar filân asırdaki Türk edebiyatı dendi mi hep, camekânda yetiştirilmiş mahsuller gibi, saray ve medrese muhitlerinde milletin öz duygusu ile öz dilinden habersiz, gelişmiş zümre edebiyatını öne sürmek, âdetti. O edebiyatın yetiştirdiği şöhretleri saymak esastı. Artık bu görüş, değişmeye yüz tutmuştur. Bu esas, kökünden sarsılmaya mahkûmdur. Meselâ, 17 nci asrın Türk edebiyatı dendi mi, baştan Karacaođlan'ı, Âşık Ömer'i, hesaba katacağız da, sonradan, Nev'î'lere, Baki'lere belki daha büyük bir hayranlıkla sıra gelecek; o başka... Ankara, iğde yetiştirir, elma yetiştirir, Ankara meyvası dendi mi, akla gelmesi şart olan bunlardır. Biri de merak etmiş, camekânda hurma yetiştirmişse, Allah razı olsun, bu marifeti de ayrıca anarız.

Her neyse, şaşıp-yanılıp, dönüp-dolaştıktan sonra yeniden halk kaynağına eğilmekte karar kılan şiirimizin bu yeni görüşünü, en eski kaynak Dede Korkut'dan ilham almış bir destan denemesi ile gözönüne koymaya çalışalım.

Dede Korkut masallarını duymayanınız var mı, bilmem. Asya bozkırlarından, Ege kıyılarına doğru Türk akıncılarının hâfızalarında gelmiş, eski Anadolu efsaneleriyle karışmış, din gayretiyle yeniden işlenmiş, masallar.. Ken-

disine söz arasında, ikide bir Dedem Korkut diye seslenen yüz seneden fazla yaşamış, kendi de destan olmuş bir masal babasının eserleri.. Biz, bunlardan birini, ilâvelerinden ayıklanmış ve eski dille eski benzetişlere sadık kalınarak nazma çekilmiş şekliyle vereceğiz.

Günlerde bir günmüş bir bahar günü
Bitirmiş kavgayı, avı, sürgünü
Hanlar Hanı Han Bayındır törende
Bir toplanagörsün eş-dost şölende
Üç yerde kurdurmuş üç ayrı otak
Biri kara, biri kızıl, biri ak,
Oğuz Beylerine işi duyurmuş
Yakınlarına da şöyle buyurmuş:

— Yanılan olursa çekeceđi var
Ak otađa oğlu olmuş babalar
Kız babaları da kızıl otağa
Çocuksuz hem kara, hem kıl otađa
Altına da kara keçeyi serin
Önüne kara et yahnisi verin
Katlanır oturur yerse ne âlâ
Katlanmaz giderse uğurlar ola
Oğulsuz kızsızı Tanrı hor görür
Biz de hor görürsek buyruđu yürür

Međerse, dâvetliler arasında Dirse Han denen şöhretli, şanlı bir Bey de varmış ki, o zamana kadar ne oğlu olmuş, ne kızı. Onu, başka şölenler için geldiğinde sınır boylarından saygı ile karşılayanlar bu sefer de aynı şeyi yapmışlar ama, konak yerine gelince, baş sedir yerine kara çadırı gösterivermişler.

Dirse Han demiş ki: — Anladık, pekiy,
Beni sayarsınız. Ya suçum ne ki
Benim nem eksigim görmüş Bayındır
Kılıncımdan mıdır, soframdan mıdır?
Hangi kurttan korktum ben hangi dađda,
Benden alçak kişiler ak otađa
Dirse, hangi suçta, kimin ortađı
Ki uygun gördü Han kara otađı

Bayındır Hanın adamı olan karşılayıcılar bu defaki davetin yiğitlikle, döğüşcülükle ilgisi olmadığını, bu defa aile fikrinin, çocuk yetiştirme meziyetinin önde geldiğini anlatmışlar. Dirse, boynunu bükmüş, gelip derdini karısına yanmaktan başka çare bulamamış:

— Oğulsuzluk kara bahtım nâra yahtı
 Beri gelgil başım, bahtı evim tahtı
 Beri gel gil gamzeleri oylum oylum
 Evden çıkıp yürüyende servi boylum
 Ak topuğu dövüp duran kara saçlum
 Hey kurulu yaya benzer çatma kaşlum
 İri badem sığamıyan dar ağızlum
 Güz elması al yanaklum, benim nazlum
 Bak sağ esen benzim benim nasıl soldu
 Bilir misin orda bana neler oldu
 Bin saygiyle beni attan indirdiler
 Ne çare ki kara yere kondurdular
 Kara otağ kara yahni kara keçe
 Gündüz üstü omuzuma çöktü gece
 Hinc almayı hoş görmedim hiç kimseden
 Senden midir benden midir bu suç neden?
 Hey Han kızı bunu çabuk söyle bana
 Yoksa katı azab etmek hakkım sana

Dirse Han'ın hatunu bu saygılı çıkışmayı sabırla dinlemiş, demiş ki, bunda gam yiyecek ne var, sen de çadırlar kurdur, şölenler tertiple, teb'andan kimin ne türlü derdi varsa çarelerini bul, buluştur, içlerinden bir umulmazın duası Tanrının katına varır, Allah da sana bir oğul verir. Han, hatunun dediğini yapmış, sonunda bir oğul sahibi olmuş. Gel zaman, git zaman oğlan 13-14 yaşına girmiş, ama, daha adı yok: Türk töresi böyle. Bir yiğitlik, bir yararlık yapın ki ona göre bir münasip isim haketsin. Günün birinde Han babası bizim Atsız alıp Bayındır'ın şehrine götürmüş. O gün orada, deve ile boğa güreşi varmış. Babası ziyaretler yapadursun:

Oğlansa yanına arkadaş almış
 Meydan ortasında oyuna dalmış
 Erler ya görmemiş ya da unutmuş
 O şöhreti bütün dünyayı tutmuş
 Katı taşa boynuz vursa un eder
 Boğayı ortaya salıvermişler
 Oğlan duralanmış göğsünü germiş
 Birden yumruğunu dayayıvermiş
 Boynuz arasına azgın boğanın
 Dirse Han'ın oğlu gitti amanın
 Diye çığırsurken kızlar karılar
 Bir de bakmışlar ki boğa geriler
 Alına dayanan güçlü yumruktan
 Gerisin geriye giderken hayvan
 İki ön ayağı kalkmış havaya
 Oğlanın bileği güçsüz kalmaya
 Başlayınca akıl etmiş ki hemen

Mademki ayak kesildi yerden
 Durur yumruğuna dayanıp boğa
 El çekip de birden sıçramış sağa
 Boğa boyun üstü düşmüş toprağa
 Oğlan atlayıp el atmış bıçağa
 Başını boynundan ayırırvermiş
 Cümleye umulmaz bir sevinç ermiş

Oğlan, adını hak etti demişler, Korkud Atayı çağırışlar, o da duasını etmiş, adını koymuş: Boğayı yendi, adı Boğaç olsun demiş.

Dirse Han'ın yanındaki küçük ruhlu bahadurlar bu yeni yiğiti kıskanmışlar, Masalda kırk türlü kötü duygunun kırk mümessili gibi gösterilen kırk kişi, ne yapıp yapıp Han'ın kanına girmişler, bu oğlandan sana hayır gelmez demişler, tahtına göz koydu, senin tatlı canına kıyar demişler, bir av tertiplemişler, oğlanı kim vurduya getirmişler. Ana, kapı ağzında, oğlunun ilk avda göstereceği hüneleri haber almak sevinci içinde beklerken bir de ne görsün Han kocası surati asık oğulsuz dönüyor. Ona şöyle seslenmiş:

— Bana açılmanın yeri.
 Açıldığı gündemberi
 Gönül gözüm sana baktı
 Evim tahtı, başım bahtı
 Han babamın güveyisi
 İnsanların en iyisi
 Tek erkek gözümün gördüğü
 Anamın Atamın verdiği
 Her derdime bir tek derman
 Kail misin ey Dirse Han
 Hatunun dertten delürsün
 İki gittin bir gelürsün
 İçimde dertler böğürür
 Çıkası gözüm seğirir
 Süt damarım yaman sızlar
 Oğlumuzdan ne haber var?
 Kurt ağzına düştü m-ola
 Karşı yardan uçu m-ola
 Ne bakarsın kinli kinli
 Kara donlu azgın dinli
 Kâfirlere aldırınsa
 Yetmez kime bildirdinse
 Han babama bildireyim
 Hemen asker kaldırayım
 Düşeyim ben önlerine
 Kıyıp kâfir canlarına
 Yenim ile alca kanım silmeyince

(Devamı 271. sayfada)